

Krmíčková, Helena

Iacobellus de Misa, Magna cena : rozbor textu a edice

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1993, vol. 42, iss. C40, pp. [129]-142

ISBN 80-210-0645-5

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101963>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLŸ

HELENA KRMÍČKOVÁ

IACOBELLUS DE MISA

MAGNA CENA

ROZBOR TEXTU A EDICE

Významným příspěvkem pro poznání počátků kalicha v Čechách byla studie J. Sedláka *Počátkové kalicha*¹, v níž nedlouho po vydání moderních katalogů dvou nejvýznamnějších pražských knihoven a na základě vlastní důkladné znalosti moravských fondů sebral a utřídil materiál ať již známý, či dosud neznámý a výstižně zachytil literární polemiku počátečního období. Sedlákův původní záměr však zůstal torzem, k zamýšlené monografii se už nedostal. Na tuto práci vbrzku navázal F. M. Bartoš², který si ovšem všímá jen vybraných problémů. Od té doby vznikla řada děl, jež se zabývají zejména osobou nejvýznamnějšího představitele myšlenky laického kalicha — M. Jakoubkem ze Stříbra³, ale většina otázek zůstala nedořešena. Dosud nebyl plně prozkoumán vliv Janovova eucharistického učení na Jakoubka, není objasněna úloha Mikuláše z Drážďan v počátcích kalicha ani možnost východního vlivu zprostředkovaného cestou Jeronýma

¹ Sedlák, J.: *Počátkové kalicha*, Časopis katolického duchovenstva LII, 1911, s. 397—401, 496—501, 583—587, 703—708, 786—791; LIV, 1913, s. 226—232, 275—278, 404—410, 465—470, 708—713; LV, 1914, s. 75—84, 113—120, 315—322.

² Bartoš, F. M.: *Počátky kalicha v Čechách*, ČMKČ XCVI, 1922, s. 43—51, 157 až 173; ČNM XCVII, 1923, s. 34—51; s některými opravami přetištěno in: Bartoš, F. M.: *Husitství a cizina*, Praha 1931, s. 59—112.

³ Základní práci o Jakoubkovi je dnes De Vooght, P.: *Jacobellus de Stříbro († 1429), premier théologien du hussitisme*, Louvain 1972 s bohatou bibliografií. Z dalších prací se zaměřením k naší problematice uveďme alespoň: A m a n n, E.: *Jacobel et les debuts de la controverse utraquistique*, Studi e testi 37, *Miscellanea Francesco Ehrle*, Roma 1924, s. 375—378; Bartoš, F. M.: *M. Jakoubek ze Stříbra*, in: *Světcí a kacíři*, Praha 1949, s. 82—105; Borecký, F.: *Mistr Jakoubek ze Stříbra*, Praha 1945; Kadlec, J.: *Literární polemika mistrů Jakoubka ze Stříbra a Ondřeje z Brodu o laický kalich*, AUC HUCP XXI/2, 1981, s. 71—88; Kaminsky, H.: *A History of the Hussite Revolution*, Berkeley — Los Angeles 1967; Molnár, A.: *Theologie husitského kalicha*, Theologická příloha Křesťanské revue XXXII, 1965, sešit 1, příloha k č. 2, s. 1—9; Ransdorf, M.: *Kapitoly z geneze husitské ideologie*, Praha 1986, s. 125—194; Seibt, F.: *Die „revelatio“ des Jacobellus von Mies über die Kelchenkommunion*, DA XXII, 1966, s. 618 až 624 (znovu přetištěno in: Seibt, F.: *Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*, München 1987, s. 59—112.

Pražského do Polska a Litvy. Chybí nám totiž to základní — ediční zpracování rozsáhlého Jakoubkova literárního díla.⁴

K poznání prvního období boje o kalich, tedy doby do vydání kostnického zákazu 15. června 1415, přispěl D. Girgensohn v monografii o Petru Pulkavovi⁵ a zejména J. Kadlec zpracováním sporů Jakoubka a M. Ondřeje z Brodu⁶. V tomto prvním období však vzniká i polemika o kalich v řadách husitského tábora. Proti Jakoubkovi ostře vystoupil betlémský kazatel Havlík, v polemikách proti Havlíkovi pak zasáhli Mikuláš z Drážďan a Petr Payne. Ale zde naše znalosti stále zůstávají na úrovni znalostí Sedlákových a Bartošových⁷. A přitom stanovisko Havlíkovo se může v něčem blížit stanovisku Husovu před odchodem do Kostnice. Hus byl tehdy přívržencem učení o konkomitanci, tedy o automatické přítomnosti krve Páně ve svátostné způsobě chleba, a tím vlastně nahrál odpůrcům kalicha. Podle Jakoubka však toho později velmi litoval.⁸

V traktátu *Asserunt quidam*⁹ podrobil Havlík kritice pojednání o přijímání podobojí, nazvané podle incipitu *Magna cena*. Podívejme se na *Magna cena* blíže.

Žádný z dochovaných rukopisů¹⁰ neoznačuje původce tohoto díla, nemáme ani žádné soudobé zprávy o autorovi; Havlík užívá zájmeno neurčitě. Když rozebíral Sedlák Havlíkův traktát, vycházel patrně z toho, že 21. června poslal Hus z Kostnice Havlíkovi list¹¹, aby nebránil přijímání podobojí a neútočil na Jakoubka. Svou pozornost tedy obrátil k Jakoubkovi a ze zmínek v *Asserunt quidam* a z fragmentu, který měl k dispozici, se ve svém přesvědčení utvrdil. Bartoš se původně domníval, že autorem je Mikuláš z Drážďan¹², později se (i když s výhradou) přiklonil k Jakoubkovi. Píše, že původství sice není nesporné, ale je značně pravděpodobné¹³. Dále se už v literatuře o jiných autorech než o Jakoubkovi neuvažuje.

Srovnáme-li *Magna cena* s jinými Jakoubkovými pracemi, poznáváme jeho dílnu naprosto bezpečně. Téma laického kalicha závazného pro

⁴ Soupis Jakoubkova literárního díla přináší Bartoš, F. M.: *Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra*, Praha 1922, nově potom Spunár, P.: *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans I*, Wrocław — Varsovie — Cracovie — Gdaňsk — Łódź 1985, s. 214 až 250. K edicím nutno doplnit Pius Iesus, ed. Kadlec, J.: o. c., s. 80—87.

⁵ Girgensohn, D.: *Peter von Pulkau und die Wiedereinführung des Laienkelches. Leben und Wirken eines Wiener Theologen in der Zeit des großen Schismas*, Göttingen 1964.

⁶ Vedle citovaného díla zejména rozsáhlá monografie o Ondřeji z Brodu a edice jeho děl Kadlec, J.: *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*, Münster 1982.

⁷ Z novějších prací si všímá tohoto sporu Kaminský, H.: o. c., s. 128—131, kde rozpracovává materiál sebraný Sedlákem a Bartošem.

⁸ Kadlec, J.: *Literární polemika*, s. 79.

⁹ Knihovna metropolitní kapituly v Praze D 109/2, f. 150^v—156^v; O 13, f. 97^r—100^v; Brno, Universitní knihovna Mk 98, f. 153^v—158^r.

¹⁰ O rukopisech viz níže.

¹¹ M. Jana Husi *Korespondence a dokumenty*, vyd. V. Novotný, Praha 1920, č. 141, s. 294—295.

¹² Bartoš, F. M.: *Počátky*, s. 43 (v ČNM, 2. vydání tuto zmínku vypouští).

všechny lidi a nutnost přijímat svátostně a nejen duchovně jsou pro Jakoubka příznačné. Rovněž výběr autorit odpovídá těm, které známe z Jakoubkových spisů. Nejvíce vzájemných souvislostí zjišťujeme mezi tímto dílem a rozsáhlou odpovědí *Responsio*¹⁴ na traktát Ondřeje z Brodu *De sumptione venerabili pretiosique corporis ac sanguinis domini nostri Iesu Christi*, a dále traktátem *Salvator noster*¹⁵ z doby po upálení Husovu. Jakoubkovu autorství pak odpovídá i slovník díla společný s jeho ostatními utrakvistickými pracemi: *Cristus, Deus et homo, dum comodose potest haberi, Summus medicus, allegando, truncando verba, iratus Paterfamilias, sub obtentu gratie* a další. Bartošova pravděpodobnost se nám mění v jistotu.

Jako forma díla je většinou v literatuře uváděno kázání, sermo. Bartoš mluví zpočátku o univerzitním kázání, později o traktátu, protože „ *nemá pranic z povahy kázání*“¹⁶. Malý rozsah díla by spíše vyžadoval zdroj nělinu, tractatulus; rozsah kázání by sice tomuto rozsahu odpovídal, ale jeho forma je přece jen neobvyklá.

Dobu vzniku tohoto pojednání nezjistíme z obsahu, ale pomůže nám je zařadit polemika, kterou vyvolalo. Jakoubkovy obrany proti Havlíkovi se ujali Petr Payne a Mikuláš z Drážďan. Mikulášův spis *Contra Gallum*¹⁷ vznikl až po kostnickém zákazu a Husově smrti někdy v létě 1415. Pro nás je důležitější Petr Payne. Jak ukázal Bartoš¹⁸, Payne ve své replice *Quia nostri temporis homines* mluví o papeži a koncilu: „*dominus suus papa . . . una cum concilio generali*“. Jan XXIII. uprchl z Kostnice 20. března 1415, zpráva o tom se do Čech musela dostat nejpozději do poloviny dubna. Bartoš se domnívá, že Payne odpověděl nejspíše v polovině února, protože v březnu již byla známa negativní reakce Havlíkova na Husův list z 19. ledna 1415¹⁹. *Asserunt quidam* a *Magna cena* vznikají před replikou Paynovou. Podle Bartoše vznikla *Magna cena* na sklonku roku 1414, kdybychom se přidrželi dubnového data vzniku *Quia nostri temporis*, mohli bychom uvažovat o počátku roku 1415.

Téma díla je utrakvistické. Eucharistie pod svátostnými způsoby chleba a vína je lidem přikázána. Je lékem pro věřící duchovně nepevné, pokud nejsou ve stavu smrtelného hříchu, a měla by být přijímána duchovně i svátostně, jako byl i křest udělen duchovně i svátostně. Základním motivem je myšlenka z Janova evangelia 6,54 „*Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam*

¹³ Týž: *Literární činnost*, č. 37, s. 35.

¹⁴ Traktát s incipitem „*Praemissis positione scholastica*“ otiskl Hardt, Hermann von der in: *Magnum Concilium Constantiense III*, Francofurti et Lipsiae 1698, col. 416—585.

¹⁵ Vydán B. Rybou in: *Betlémské texty*, Praha 1951, s. 105—139.

¹⁶ Bartoš, F. M.: *Počátky, Husitství a cizina*, s. 103.

¹⁷ Nevydán, pouze v rukopisech pražské UK IV G 15, f. 142^r—157^v, VIII E 6, f. 107^r až 111^v (část).

¹⁸ Bartoš, F. M.: *Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Přibrama, M. Petra Payna*, Praha 1928, s. 95—96; týž: *Počátky*, s. 103; rukopis knihovny pražské metropolitní kapituly D 109/2, f. 158^v.

¹⁹ *M. Jana Husi Korespondence*, č. 109, s. 243—244.

in vobis.“ Toto biblické místo, oblíbené už Matějem z Janova, zní v Jakoubkových spisech velmi často a J. Nechutová²⁰ je označila jako „*locus communis*“ raného českého utrakvismu. Janovův citát je potom vykládán i některými církevními autoritami. Podobné zpracování vykazují i jiná Jakoubkova díla, zejména univerzitní kvestie *Quia heu in templis*²¹, traktáty *Pius Iesus*, *Responsio* Ondřejevi z Brodu a *Salvator noster*.

Jakoubek zvolil impozantní vstup — příkaz daný kněžím i lidu, aby přistupovali k svátostné večeři, ustanovené Ježíšem, na vhodném místě a ve vhodné době, kdykoli to je možné. Tato narážka na podobenství z Lukášova evangelia (14, 16—24) a stanovení podmínek se v Jakoubkových dílech objevuje často²². Označení eucharistie jako „*magna cena*“ bylo patrně vybráno přímo pro tuto příležitost; častěji užívá termín „*cena Dominica*“. Na distinkci v užívání „*cena magna*“ a „*cena Dominica*“ u církevních Otců poukázal ve své polemice Havlík — „*cena Dominica*“ představuje eucharistii, „*cena magna*“ je předobrazem nebeské blaženosti. Jakoubkovo tvrzení „*est precepta*“ rovněž rezonuje v jeho dalších spisech, ale k tomuto problému se vrátíme níže.

Úvod je rozvinut myšlenkou eucharistie jako obecného léku věřícím, kteří žijí bez smrtelného hříchu. Tito jsou nemocní a ve smyslu Matoušova evangelia (9, 12.13) potřebují lék Nejvyššího lékaře²³, protože na tomto světě jsou neustále vydáváni pokušením a hříchům. Vždyť i spravedlivý padá sedmkrát za den (Př. 24, 16), a proto musí podle Ambrože neustále přijímat lék. Ambrože (uvedeného v Janovových autoritách častého svátého přijímání) cituje Jakoubek podle Gratianova Dekretu.

Jádro spisu je věnováno svátostnému přijímání těla a krve Páně. De Vooght²⁴ vyzdvihuje tento důležitý bod Jakoubkova učení — důslednost ve svátostném chápání eucharistie, bod, v němž se rozešel s Wiclifovým stanoviskem. Eucharistie prosazovaná pod obojí způsobou pak představovala hmotnou podobu této myšlenky.

Již Sedlák²⁵ v rozboru univerzitní kvestie *Quia heu in templis*, stojící na počátku literárních polemik Jakoubka a Ondřeje z Brodu, prokázal, že rozlišení duchovního a svátostného přijímání převzal Jakoubek od Matěje z Janova. Sedlák měl k dispozici pro nejdůležitější část Janovova učení o eucharistii — 4. a 5. knihu Regulí — pouze podrobný rozbor jeho díla v Kybalově monografii²⁶. Již známé pasáže ze 4. knihy můžeme do-

²⁰ Nechutová, J.: *K charakteru eucharistie v české reformaci*, SPFFBU, B 18, 1971, s. 42.

²¹ Nevydána, viz Bartoš, F. M.: *Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra*, č. 33, s. 33—34; Spunar, P.: o. c., č. 567, s. 216—217.

²² *Responsio*, Hardt III, col. 428, 433, 441, 446, 475, 514, 520, 521, 534, 538—539; *Quod non solum sacerdotes* (nevydáno, Bartoš, F. M.: *Literární činnost*, č. 36, s. 35; Spunar, P.: o. c., č. 605, s. 225—226), rukopis PUK V E 16, f. 112^v.

²³ *Responsio*, Hardt III, col. 440, 468, 565, 582; *Quia heu in templis*, rukopis PUK V G 7, f. 8^v—9^r.

²⁴ De Vooght, P.: o. c., s. 127—128 s poukazem na nesprávné názory v naší starší literatuře.

²⁵ Sedlák, J.: *Počátkové*, s. 497—498.

²⁶ Kybal, V.: *M. Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*, Praha 1905.

plnit o údaj z 5. knihy o duchovním přijímání řeholníků²⁷, odkud Jakoubek převzal Janovy myšlenky do *Responsio*²⁸ i do *Magna cena*: „*spiritibus sanctis. . . qui iam non in humanis secundum humanam fragilitatem et infirmitatem, sed aspectu et veritate extra se in excessu mentis vivebant*“. Z Janova přejal Jakoubek i koinonické pojetí eucharistie, jak ukazuje J. Nechutová²⁹ citací *Responsio*, a toto pojetí se v souvislosti s rozbohem Augustinovy nauky projevuje i v *Magna cena*.

Matěj z Janova nebyl jediným zdrojem Jakoubkova svátostného pojetí eucharistie. S odkazem na Janovo evangelium (3, 5) o znovuzrození z Ducha a na Augustinovo učení o křtu mučednictvím dospívá ke srovnání křtu a eucharistie. Obě tyto svátosti mohly být uděleny pouze duchovně, ale tak jako Kristus ustanovil křest svátostný, ustanovil i svátostnou eucharistii. Zde vychází z Alberta Velikého. Necituje ho sice přímo, ale v autoritách se dovolává Albertova svědectví o přijímání pod obojí způsobou a Albertova myšlenka o srovnání těchto dvou svátostí na toto místo přímo navazuje³⁰. Albert měl ostatně na Jakoubkovo učení značný vliv, jak dokazují jeho četné citace a jak zdůraznil i P. De Vooght³¹.

K vlastnímu rozvinutí eucharistické problematiky dochází, jak bylo řečeno výše, pod zorným úhlem Janova evangelia „*Nisi manducaveritis*“. To je myšlenka, na níž Jakoubek staví a biblický citát pouze doplňuje kolekcí autorit³². Volba autorit je omezena malým rozsahem díla, ale je vskutku reprezentativní, protože postihuje více než tisíciletou tradici kalicha v církvi od nejstaršího Cypriána až po moderního doktora Alberta Velikého. Nejdůležitější jsou citáty z Augustinova díla *In Joannis evangelium tractatus*, na nichž Jakoubek vysvětlil svou nauku o duchovním a svátostném přijímání. K ostatním autorům — k již zmíněnému Cypriánovi a Albertovi a k Bernardovi a Remigiovi — podává jen stručné vysvětlení. Pouze u Jana z Damašku (kterého *Responsio* necituje, ale kterého

²⁷ Např. distinkce X, kapitola XII: „... *talis tota die vorat hunc panem pleno ore ad modum angelorum, puta spiritualiter manducans psallendo mente, psallendo et spiritu, orando in spiritu et veritate, legem audiendo tota die et meditando et sic semel sumpto (non dico in mense, sed in anno vel in vita sua) potest satis habere ad ruminandum illum gustum panis, scilicet corporis Christi, ymo ad dies vite sue ducens in terris angelicam vitam et sine modico pari modo cum angelis illum panem ruminando. . . sed istud producere in comunem usum vulgi, quia non omnibus hoc est datum, nullus debet. Quapropter plebeis non expedit ita, quia tales angelos in eo non valent imitari.*“ Za laskavé zapůjčení dosud nevydaného textu Regulí a za kolaci edice děkuji prof. dr. Janě Nechutové.

²⁸ „*Nonnulli perfecti extra statum communitatis fidelium specialiter privilegiati sumserunt spiritualiter, et quodam modo angelico secundum ecstasin, corpus et sanguinem Christi et fruendo modo altiori ipso Domino, quam communitas in statu communi et fragili indigens, et vix attingens modum aenigmaticum sumendi speciebus panis et vini.*“ — Hardt III, col. 460—461, podobně i col. 426—427.

²⁹ Nechutová, J.: o. c., s. 41—42.

³⁰ Albertus Magnus, *Liber De sacramento Eucharistiae, dist. III, tract. II, cap. V, Opera XXI*, Lugduni 1651, s. 62.

³¹ De Vooght, P.: o. c., s. 125, 130, 138—139.

³² Shrnutí autorit pro přijímání podobojí přináší prohlášení pražské univerzity z června 1417, které sestavil Jan Jesenic na podkladě materiálu sebraného Jakoubkem. Otiskl Hardt III, col. 805—827. Autority z *Magna cena* citují — až na malé výjimky — i *Responsio* a *Salvator noster*.

s obdobným komentářem přináší traktát *Quod non solum sacerdotes*³³⁾ se zastavuje s obsáhlejším shrnutím: přijímání podobojí je ustanoveno všem, podle Ježíšova příkazu to mají všichni dodržovat a tento příkaz má být plněn až do dne posledního soudu.

Havlík³⁴⁾ se zmiňuje i o citaci Jana Zlatoústého a zde „eucharistického doktora“ vůbec nečteme. Betlémský kazatel mohl sice v tomto zareagovat na jiné Jakoubkovo dílo, ale musíme i připustit, že jediný rukopis, který nám toto pojednání uchoval, není úplný a místo s Janem Zlatoústým vynechal. Ostatní body, jimiž se Havlík zabývá, jsou zachovány.

Jak jsme již poznali, *Magna cena* pochází z linie Jakoubkových obhajob kalicha a je s ostatními díly příbuzná myšlenkově i jazykově. Pokusme se blíže postihnout vztah k některým z nich a stanovit vzájemnou polohu.

Určující je komentář Jakoubkův k Augustinovu výkladu vzpomínaného místa Janova evangelia na f. 45^r. Jakoubek poukazuje na to, že mnozí nepochopili Augustinova slova, vybrali z nich jen to, co se týkalo přijímání duchovního, a přitom Augustin je chápal i svátostně, a to zejména ve vztahu k těm, kdo přijímají nehodně. V táboře Jakoubkových odpůrců nalézáme popsany výklad Augustinových slov v již zmíněném traktátu Ondřeje z Brodu *De sumptione*: „*Ecce*³⁵⁾, *non sicut sonant verba, sed spiritualiter ea exposuit beatus Augustinus*.“ A tento traktát byl odpovědí na Jakoubkův *Pius Iesus*. *Magna cena* tedy reaguje na diskusi mezi Jakoubkem a Ondřejem a vznikla až po traktátu *Pius Iesus*.

Responsio je rovněž mladší než *Pius Iesus* a *Magna cena* vykazuje nejužší materiálovou příbuznost právě s tímto traktátem. Mohla z něj vycházet, ale také mohla být napsána v době, kdy Jakoubek toto své rozsáhlé dílo teprve zpracovával. *Responsio* se sice v incipitu zmiňuje o univerzitní kwestii (*positio scholastica*) a o traktátku se sbírkou autorit, který Kadlec určuje jako *Pius Iesus*³⁶⁾, ale tato díla mohl brát jen v souvislosti s polemikou s Ondřejem. Ostatní práce uvádět nemusel. Pokud by však *Magna cena* vznikla za těchto přípravných studií, nebylo by důvodu, aby autor nevzal do *Responsio* její argumentaci. Srovnáme-li výklad výše zmíněného citátu v *Magna cena* a v *Responsio*³⁷⁾, vidíme příbuznost obou míst, ale *Responsio* nepřináší Jakoubkovo vysvětlení „*circa indigne accedentes*“, které je pro *Magna cena* podstatné. V tomto je tedy *Magna cena* o něco dále. Při citování autorit bere *Magna cena* Remigia v širším znění než *Responsio*³⁸⁾ a právě na tomto místě Jakoubek ukazuje, že je nutné chápat eucharistii svátostně a ne jen duchovně, což bylo důležitým bodem vzájemného sporu. Příslušné rozšíření s vysvětlením čte i pozdější traktát *Salvator noster*³⁹⁾. Bylo by tedy zvláštní, aby Jakoubek v *Responsio* vynechal již zveřejněné

³³⁾ f. 117^r.

³⁴⁾ Mk 98, f. 157^v.

³⁵⁾ Kadlec, J.: *Studien und Texte*, s. 170.

³⁶⁾ Kadlec, J.: *Literární polemika*, s. 77.

³⁷⁾ Hardt III, col. 418—437.

³⁸⁾ Hardt III, col. 440.

³⁹⁾ *Betlémské texty*, s. 112, 114.

důkazy, o jejichž pádnosti byl přesvědčen, a které by donutily „Doktora“ opět se začervenat.

V komentáři k Bernardovi *Responsio* uvádí, že „*Christus*⁴⁰ *sacramentum*. . . *institut secundum modum et formam duplicis speciei*“. *Magna cena* ke stejnému místu říká „*sic fieri precepit*“ a *Salvator noster* obdobně „*in*⁴¹ *sumptione sic fieri precepit*“. Tím se vlastně dostáváme k příkazu, který zdůraznil Jakoubek v první větě *Magna cena*. Nemůžeme dělat závěry z jediného citátu Bernardova, zvláště když univerzitní kvestie *Quia heu in templis*, která je starší než *Responsio*, vysvětluje k témuž citátu: „*quod*⁴² *sicut tradita est communio sacramentalis duplicis speciei in apostolis toti communitati ecclesie, sic est ei preceptum fieri et ex precepto observari*“. *Precipere* v souvislosti s přijímáním podobojí čte i *Responsio*, ale většinou se zde i v *Pius Iesus* uvádí *instituere, constituere, mandare teneri*. *Magna cena* důsledně užívá *est precepta, debent intelligi preceptiva, sic fieri precepit, est institutum preceptum*. Dokladem z pozdější doby je závěr traktátu *Salvator noster*: „*secundum*⁴³ *ewangelicum preceptum fidelis communitas plebium debet sumere*“, a protiutrakvistický traktát neznámého autora⁴⁴: „*Sed forte si diceres, tempore et loco opportunis debent sacramentaliter manducare et bibere. Ubi scias, si esset preceptum Christi manducare*. . .“ Rovněž v této otázce postoupila *Magna cena* dále. *Magna cena* tedy vznikla po *Responsio*. Není kompilací tohoto rozsáhlého díla, ale stejnou látku zpracovává do formulace, že je Božím příkazem, aby všichni lidé svátostně přijímali pod obojí způsobou.

Uvažujeme-li o tom, že oba významné protibrodovské spisy *Pius Iesus* a *Responsio* jsou starší než *Magna cena*, dostáváme se do rozporu s tradičním modelem prvního roku literárních sporů o kalich. *Magna cena* vznikla na konci roku 1414 nebo na počátku roku 1415, oba zmíněné spisy bývají kladeny do roku 1415. Přesnější určení se uvádí u *Responsio*; nejstarší rukopis⁴⁵ je datován 4. srpna 1415, v díle však není žádná zmínka ani o Husově smrti, ani o kostnickém zákazu, proto se klade před 15. červen 1415. My však musíme posunout dobu jejich vzniku do roku 1414 a v tomto roce podle tradičního modelu začínají literární spory o kalich až po odchodu Husově do Kostnice (11. října 1415), přesněji po zákazu kalicha svatolukášskou synodou o týden později. Do konce roku tedy zbývá doba příliš krátká na vytvoření několika tak závažných děl a Sedlákův⁴⁶ názor o vzniku kalicha na počátku roku 1414 nebo na konci roku 1413 a o univerzitní disputaci konané v květnu nebo červnu 1414 nebyl přijat. Můžeme se však opřít o R. Cegnu, který vydal traktát Mikuláše z Drážďan

⁴⁰ H a r d t III, col. 480—481.

⁴¹ *Betlémské texty*, s. 118.

⁴² f. 19^v—20^r.

⁴³ *Betlémské texty*, s. 138.

⁴⁴ Otiskl H a r d t III, col. 392—415 pod jménem Ondřeje z Brodu. K a d l e c (*Studien und Texte*, s. 82) ho však mezi Ondřejova díla nepočítá. Citát je z Hardta III, col. 401.

⁴⁵ Knihovna pražské metropolitní kapituly D 53.

⁴⁶ S e d l á k, J.: *Počátkové* 1911, s. 102; *Počátkové* 1913, s. 230—232; t ý ž: M. J a n H u s, Praha 1915, s. 304.

*De reliquiis et de veneratione sanctorum: De purgatorio*⁴⁷, v němž se Mikuláš zmiňuje o přípravě půdy pro kalich — „*ad*⁴⁸ *necessaria tractanda, scilicet ad comunicandum populum sub utraque specie*“ — ještě před odchodem Husovým do Kostnice. Kromě toho objevil v hnězdenské kapitulní knihovně rukopis, který obsahuje *Responsio*, a který je z roku 1414⁴⁹. Cegna tedy klade univerzitní kvestii, *Pius Iesus* i *Responsio* do roku 1414 a tomuto odpovídají i naše závěry. Některé starší názory se budou muset nutně revidovat. Navíc se nám uvolnila první polovina r. 1415, kdy, jak jsme se domnívali, probíhala nejrušnější polemika mezi Jakoubkem ze Stříbra a Ondřejem z Brodu a kdy mohly vzniknout některé práce řazené do pozdějšího období.

Text díla je dochován pouze v kodexu pražské metropolitní kapituly O 71, f. 43^v—46^v. Tento kodex pochází z 1. poloviny 15. století a vznikl patrně v husitském prostředí, protože přináší kromě jiného i některá díla Husova. Je psán gotickou kursivou, ale písař se dopouští řady chyb, což můžeme nejnázne zjistit při srovnání citátů s předlohou nebo s citáty v jiných Jakoubkových pracích nebo kolací s fragmentem z rukopisu mikulovské dietrichsteinské knihovny.

Zmíněný fragment je v rukopisu Mk 98 mikulovské dietrichsteinské knihovny v Univerzitní knihovně v Brně, f. 164^r. Rukopis pochází z let 1416—1417 a byl majetkem pražských kartuziánů. Fragment navazuje na Havlíkův traktát *Asserunt quidam*. Kdyby přinášel celý text, patrně bychom se v edici drželi jeho čtení, protože nemá tolik chyb jako rukopis kapitulní. Je psán rovněž gotickou kursivou.

Soupisy Jakoubkových děl⁵⁰ uvádějí ještě soubor autorit z tohoto díla v rukopisu Státní vědecké knihovny v Olomouci M I 34. Tuto kolekci objevil J. Sedlák⁵¹, který neznal pražský kapitulní rukopis a *Magna cena* rekonstruoval na základě rozboru spisu Havlíkova a doplněním údajů z mikulovského fragmentu. Při bližším zkoumání však zjistíme, že z těchto autorit čte *Magna cena* jen Janovo evangelium (6, 54), Remigia a částečně Augustina. Po srovnání s jinými Jakoubkovými díly zjišťujeme, že tato kolekce autorit patří traktátu *Salvator noster*, ale že je zachycen pouze fragment⁵².

Při přepisu jsem se držela Pravidel pro transkripci latinských literárních rukopisných textů, která vypracoval B. Ryba.

⁴⁷ Nicola della Rosa Nera detto da Dresda (1380?—1416?), *De reliquiis et de veneratione sanctorum: De purgatorio*, ed. Romolo Cegna, *Medievalia Philosophica Polonorum XXIII*, Wrocław — Varsovie — Cracovie — Gdaňsk 1977, relevantní pasáže na s. 117—119.

⁴⁸ o. c., s. 117.

⁴⁹ Cegna, R.: *Początki utrakwizmu w Czechach w latach 1412—1415 (W związku z odnalezieniem dzieła „Plures tractatuli pullulant... Omnibus Christi fidelibus“ Jakoubka ze Stříbra)*, *Przegląd historyczny LXIX*, 1978, s. 106.

⁵⁰ Bartoš, F. M.: *Literární činnost*, č. 37, s. 35; Spunar, P.: o. c., č. 615, s. 231.

⁵¹ Sedlák, J.: *Mikuláš z Drážďan*, otisk z Hlídky 1914, Brno 1914, s. 30.

⁵² Podle Rybovy edice (in: *Beletrské texty*) se čtou následující řádky s. 108—116: (f.115^r) 59—80 Nisi... habebit — 62—87 Augustinus... Hec Augustinus — (f.115^r až 115^v) 117—163 Item Remigius... Hec Crisostomus.

IACOBELLUS DE MISA
MAGNA CENA
 editio critica

Cod. O — bibl. Capit. Metrop. Pragensis O 71, f. 43^v—46^v

Cod. Mk — bibl. Univ. Brunensis Mk 98, f. 164^r (fragm.)

(43^v) Magna^a cena sacramentalis, quam fecit quidam homo, ymmo Deus et homo, ex cibo et potu sacramentalibus ad sumendum Cristi sacerdotibus et plebibus, dum comodosse haberi potest, oportunis loco et tempore est precepta. Supposito¹, quod hec Dominica cena sit generalis et summa medicina cristianis spiritualiter infirmis et fragilibus, sine tamen peccato mortali existentibus in quocunque statu fidelium secundum illud veridicum ecclesie:

„Dedit^b fragilibus corporis ferculum,
 dedit et tristibus sanguinis poculum“ etc.

Et secundum illud Mathei 9°: „Non^c est opus valentibus medico², sed male habentibus.“ Et iterum ibidem: „Non^d veni vocare iustos sed peccatores ad penitentiam.“

Isto presupposito arguitur³ sic: Omnes infirmi sanari cupientes a medico tenentur ex precepto medici suscipere crebro medicinam ab ipso traditam. Sed plebes et sacerdotes Cristi sine peccatis mortalibus existentes, adhuc in humanis fragiles ex fomite peccati proni semper ad malum, communiter sunt infirmi⁴ secundum animam sanari cupientes, ergo plebes et sacerdotes Cristi sine peccatis mortalibus, si sanari volunt, tenentur ex precepto Medici summi⁵ suscipere medicinam ab ipso traditam, scilicet Dominicam⁶ cenam sacramentalem, factam ex cibo potuque⁷ sacramentalibus. Consequencia nota est, et maior patet⁸ per beatum Augustinum Omelia 12 super Iohanne dicentem sic: „Ergo^e quantum in medico est, sanare venit egrotum. Ipse se interimit, qui precepta medici servare non vult.“ Et minor patet ex suppositione: Sepius enim plebes et sacerdotes Cristi eciam⁹ absque crimine hic degentes in hac vita, que est temptatio et milicia hominis super terram, vulnerantur temptacionibus et peccatis, sicut scriptum est: „Sepcies^f in die iustus cadet.“ Cena autem Dominica sacramentalis secundum suum cibum et potum sacramentales sunt medicina peccantium etc.¹⁰ Et ista est sententia beati Ambrosii libro 2° De misteriis et sacramentis, ubi generaliter populum cristianum in infirmitatibus anime laborantem anmonet dicens: „Qui^g vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus; (44^r) medicina est celeste et venerabile sacramentum¹¹.“ „Et iterum idem: „Si^h quocienscunque effunditur sanguis Cristi, in remissionem peccatorum funditur. Debeo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui¹² semper pecco, semper debeo habere medicinam.“ Virtusⁱ enim de illo exibat et sanabat omnes. Et¹³ habetur in canone De consecracione distincione 2^a „Si^j quociens“ etc.

Sicut¹⁴ baptisacio Spiritus precepta¹⁵ est cuncto populo cristiano in baptisacione sacramentali¹⁶ per illud Iohannis 3°: „Nisi^k quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum“, quamvis tempore necessitatis marti-

rium¹ secundum Augustinum [[martirium]] potest supplere vicem baptismationis, dum non posset haberi, sic manducatio corporis Christi realis spiritualis in sacramentali manducatione et bibicione sanguinis Christi, spiritualis in bibicione sacramentali vini recipitur, dum comode potest haberi, tempore et loco oportunitis, per illud Iohannis VI°: „Nisi^m manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.“ Patet, quod eadem ratione recte sicut ad inchoacionem et generationem spiritualis esse in homine posuit Dominus et statuit sub precepto spiritualem baptismationem in sacramentali baptismatione sub forma aque, se ad continuandum esse spirituale in homine posuit Dominus et statuit sub precepto manducationem¹⁷ spiritualem corporis et bibicionem spiritualem sanguinis sui in manducatione et bibicione sacramentalibus sub forma panis et vini. Sicut ergo Christus, Deus et homo, si voluisset, potuisset omnes suos clericos solum spiritualiter baptizare sine baptismo sacramentali aque, et tamen ex sua sapientia infinita hoc non fecit, sed potius in sacramentali baptismatione spiritualem baptismationem constituit generaliter cunctis communitatibus fidelium circa principium generationis vite spiritualis, sic ad continuandam vitam spiritualem ad Dei beneplacitum Christus, Deus et homo, quamvis, si voluisset, potuisset plebem suam cum sacerdotibus suis crebro dare (44^v) manducationem spiritualem tantum corporis sui et bibicionem spiritualem sanguinis sui sine sacramentali, et cum ex infinita sua sapientia non sic fecit, sed posuit manducationem spiritualem corporis sui et bibicionem sanguinis sui spiritualem in manducatione et bibicione sacramentalibus sub forma panis, et ita a communitatibus precepit observari.

Cuius ratio est, quia vera manducatio spiritualis tantum se sola sine sacramentali veri et realis corporis, olym in cruce pendentis et iam a dextrisⁿ sedentis, et tantum se sola bibicio vera¹⁸ et realis et spiritualis sanguinis Christi, olym de latere^o fluentis, iam in Dei gloria deificati, sunt nimis abscondite populis christianis in humanis et in fragile infirmitate adhuc laborantibus, et solis principaliter spiritibus sanctis a corporibus separatis concensse, licet ex speciali privilegio vitis perfecte sanctitatis eciam aliquando concedebatur, qui iam non in humanis secundum humanam fragilitatem et infirmitatem, sed aspectu et veritate extra se in excessu mentis vivebant, ad quod fragilis et infirma plebs cum communibus sacerdotibus attingere non valet. Oportebat ergo, quod communitas christiana sic fragilis et infirma ac sic sensualitati dedita haberet sensibile sacramentum secundum duplicem formam, panis scilicet et vini, per quod vivam fidem retinens moveretur, ut in sacramentali manducatione et bibicione manducaret¹⁹ vere et realiter ac spiritualiter corpus Christi sub forma panis sensibili et biberet vere et spiritualiter et realiter sanguinem Christi, olym in cruce effusum et iam deificatum, sub forma vini sensibili.

Et iste videtur esse sensus Augustini super Iohanne Omelia 23, super predicto verbo scilicet „Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis“ sic dicit: „Quomodo^p quidem et quisnam modus sit manducandi istum panem, ignoratis. Verumtamen nisi manducaveritis carnem Filii hominis“ etc. Et qui vult digne manducare et bibere corpus et sanguinem Christi ante debet esse in conmu-

nione et societate sanctorum et post hanc manducacionem et bibicionem debet plus incorporari spiritualiter (45^r) secundum maiorem spiritualem participacionem predictae communioni sanctorum. Ideo secundum quandam figurativam, habitalem et causalem predicacionem post pauca dicit Augustinus: „*Hunc^a itaque cibum et potum societatem vult intelligi corporis et membrorum suorum*“, id est iste cibus et potus sacramentalis figurat et dat intelligere corporis mistici ecclesie et suorum membrorum „*quod*“, [[quid]] corpus secundum Augustinum „*est sancta ecclesia in predestinatis et vocatis et iustificatis et glorificatis sanctis et fidelibus eius*“, ut ibidem dicit Augustinus in omelia. Sed ne credatur, quod supradicta verba Augustini de spirituali manducacione et bibicione corporis et sanguinis dicta deberent intelligi sine sacramentali manducacione et bibicione sub forma panis et vini, post pauca addit dicens: „*Huius^s rei sacramentum, id est unitatis corporis et sanguinis Christi, alicubi quottidie, alicubi certis intervallis dierum in Dominica mensa preparatur et de mensa Dominica sumitur; quibusdam ad vitam, quibusdam ad excidium. Res vero ipsa est, cuius sacramentum est homini ad vitam, nulli ad excidium.*“ Hec Augustinus. Ecce quomodo verba huius sancti tam magna subtilis super illud Iohannis preallegatum „*Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius. . .*“ non solum videntur de manducacione corporis et bibicione sanguinis Christi spirituali, nec solum dicuntur substanciam propter sacramentali, sed de utraque simul sub formali sacramentali panis et vini. Gratis ergo multi non intelligentes Augustinum allegando, truncando verba eius, solum illa verba sumendo, que sonant de spirituali tantum manducacione et bibicione corporis et sanguinis Dominici, obmittendo verba, que etiam sonant de manducacione et bibicione, que est in sacramentali etiam forma²⁰. Ipsi autem male intelligunt eum loqui de spirituali²¹ tantum sine sacramentali, et hoc facit multos errare, licet etiam Augustinus tangat manducacionem et bibicionem sacramentalem tamen precipue circa indigne accedentes. Ex cuius etiam verbis patet, quod illa verba ewangelica Salvatoris „*Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*“ non solum de spirituali manducacione et bibicione nec solum de sacramentali, sed de utraque simul secundum Augustinum debent intelligi preceptiva.

Item Ciprianus 34 (45^v) epistola loquens de sacramento Dominici calicis „*in^t toto mundo divina dignacione prepositos²² ewangelice veritatis ac Dominice tradicionis tenere rationem nec ab eo, quod Christus Magister et precepit et gessit, humana et novella institucione decedere. Cur quidam vel ignorant vel simpliciter in calice Dominico sanctificando et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Iesus Christus, Dominus et Deus noster, sacrificii huius auctor et doctor, fecit et, docuit?*“ Hec Ciprianus. Ecce iste sanctus vult, quod Dominus sicut fecit discipulis, sic precepit calicem sacramentalem ministris, plebibus.

Item Albertus Magnus in tractatu De officio tractans de institucione huius sacramenti secundum duplicem speciem multa ostendens de ewangelio dicit: „*Christus^s sub una specie panis corpus suum tradidit et sub altera specie vini tradidit sanguinem et sic servandum instituit. Et cum Christi accio nostra est instructio, pro certo hec duo servanda nobis prece-*

pit. *Et ideo*“, id est ex precepto, „*sub una specie corpus et sub altera tradimus sanguinem*“, ibidem. Ecce quod preceptum est!

Item Damascenus libro 4° Sentenciarum, capitulo 5°, de hoc sacramento dicit: „*Dominus noster Iesus Christus, qui de celo descendit, debens voluntariam pro nobis suscipere mortem, nocte, qua seipsum tradebat, in cenaculo Testamentum Novum disposuit sanctis eius discipulis et apostolis, et per ipsos omnibus, qui in eum credunt. In cenaculo ergo sancte et gloriose Syon vetus Pasca cum discipulis eius comedens et compelens Vetus Testamentum lavit discipulorum pedes, symbolum, id est notam, sancti baptismatis tribuens, deinde frangens panem dabat eis dicens: Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum.*“ Et infra: „*Dixit Dominus: Hoc est corpus meum, et: Hic meus est sanguis, et hoc facite omnipotenter eius precepto, donec veniat*“, ibidem. Idem sanctus dedit cibum et potum sacramentales et per ipsos instituit dari sic omnibus, qui in (46°) eum credunt, 2°, quod hoc debet teneri ex omnipotenti eius precepto, 3°, quod non debuit inmutari usque ad diem iudicii.

Item Bernhardus in sermone ad Petrum de corpore Christi sic dicit: „*Benignissime Iesu, nobile satis sponse tue dotalicium indulxisti, ut vel hic teneret columba tua dulcissimum memoriale dilecti sui. Christus enim, pridie quam pateretur, discipulis suis huius sacramenti formam prescripsit, edificativa explicuit, idem fieri precepit. Forme prescriptio in pane et vino*“ et cetera ibidem, ubi toti ecclesie electorum communitati tanquam sponse Christus dicitur reliquisse memoriale huius duplicis speciei hoc, et sic fieri precepit.

Idem Remigius in Omelia super illud Iohannis 6° „*Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*“ dicit: „*Ad hanc spiritualem alimoniam, ad hoc misticum epulum et divinum nos Dominus invitat, tanquam necessitatem sumende huius alimonie nobis indicit, ut aliter vitam in nobis habere non possumus, nisi carnem eius manducaverimus et sanguinem eius biberimus.*“ Et ne hoc credatur exponi de sola spirituali sumpcione, sed quod etiam de sacramentali intelligitur, subdit post pauca dicens: „*Filium hominis se utique dicebat, cuius corpus quotidie per sacerdotes ymolatur in altari. Apostolus enim dicit: Panis, quem frangimus, nonne Christi, et calix, cui benedicimus, nonne sanguis Domini est? Et ipse quidem in corpore, quod de Virgine assumpsit, semel passus est; resurgens enim a mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Sed misterium sui corporis et sanguinis quotidie a fidelibus per sacerdotem misterium mandavit fieri totali sacramento.*“ Hec Remigius. Ecce secundum expositionem huius sancti Dominus Christus in illis verbis „*Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*“ indicit necessitatem huius sumende alimonie, et quod mandavit fieri a fidelibus per sacramentum misterium non solum spiritualiter, sed etiam sacramentaliter.

Item Luce 14 dicitur, quod Paterfamilias^a contra non venientes ad hanc cenam Dominicam, (46°) ex cibo²³ et potu sacramentalibus factam, est iratus, ergo populus cristianus obligatur ad hanc cenam venire sub obtentu gratie, quod si non veniret, incurreret indignacionem omnipotentis Dei. Er-

go hanc cenam manducare et bibere sacramentaliter secundum duplicem formam a Domino est institutum preceptum, sed non omnes obediunt ewangelio neque omnes credunt huic ewangelice veritati.

APPARATUS CRITICUS

- ¹ Supposito, quod: Suppono **C**
² medico: medicine **C**
³ arguitur: argui **C**
⁴ infirmi: infami **C**
⁵ summi: supremi **Mk**
⁶ Dominicam cenam: cenam Dominicam **Mk**
⁷ potuque: et potu **Mk**
⁸ patet *om.* **C**
⁹ eciam: ecclesiam **C**
¹⁰ etc.: igitur etc. **Mk**
¹¹ sacramentum: sacramentum etc. **Mk**
¹² Qui: Aut **Mk**
¹³ Et... quociens etc. *om.* **Mk**
¹⁴ Sicut: Item sicut **Mk**
¹⁵ precepta: preceptum **C**
¹⁶ *in verbo* sacramentali *des.* **Mk**
¹⁷ manducacionem *em.*: manducamus **C**
¹⁸ vera: veri **C**
¹⁹ manducaret *em.*: manducare **C**
²⁰ forma *em.*: forme **C**
²¹ spirituali *em.*: sacramentali **C**
²² prepositos *em.*: prepositas **C**
²³ cibo: cibu **C**

LOCI

- a** *cf.* Luc. 14, 16
b Breviarium Romanum, hymnus Sacris solemnibus in festo Sanctissimi Corporis Christi ad Matutinum; *cf.* Responsio, Hardt III, col. 430, 527; Quod non solum sacerdotes, MS. bibl. Univ. Prag. V E 16, f. 123^v
c Matth. 9, 12
d Matth. 9, 13
e Aurelius Augustinus, In Joannis evangelium tractatus XII; Migne, Patrologia Latina 35, col. 1490, 12; *cf.* Responsio, Hardt III, col. 440
f Prov. 24, 16
g Ambrosius, De sacramentis, l. 5, c. 4; MPL 16, col. 452
h ibidem l. 4, c. 5; MPL 16, col. 446; *cf.* Responsio, Hardt III, col. 470, 484; Salvator noster, p. 124
i *cf.* Marc. 5, 30.34, Luc. 8, 46.47
j De consecr. D. 2 c. 14, Friedberg I, col. 1319
k *cf.* Ioh. 3, 5
l *cf.* Aurelii Augustini De baptismo contra Donatistas, l. 4, c. 22; MPL 43, col. 173
m Ioh. 6, 54
n *cf.* Marc. 16, 19
o *cf.* Ioh. 19, 34
p Aurelius Augustinus, In Joannis evangelium tractatus XXVI, MPL 35, col. 1613; *cf.* Salvator noster, p. 110

- ^q ibidem, col. 1614; cf. Responsio, Hardt III, col. 419
- ^r ibidem; cf. Responsio, Hardt III, col. 419
- ^s ibidem; cf. Responsio, Hardt col. III, 433; Salvator noster, p. 110
- ^t Thascius Caecilius Cyprianus, Epistula LXIII, 1; CSEL 3, 701; cf. Responsio, Hardt III, col. 480; Salvator noster, p. 118; Pius Iesus, p. 83
- ^u Albertus Magnus, Liber De sacramento Eucharistiae, dist. III, tract. II, cap. V, Opera XXI, Lugduni 1651, p. 62; cf. Responsio, Hardt III, col. 484; Pius Iesus, p. 84
- ^v cf. Iohannis Damasceni Expositionem accuratam fidei orthodoxae, l. 4, c. 13; MPG 94, col. 1139; cf. Salvator noster, p. 126; Quod non solum sacerdotes, f. 117^r
- ^w ibidem; cf. Salvator noster p. 126, 128; Quod non solum sacerdotes, f. 117^r
- ^x Pseudo-Bernardus Claraevallensis, Sermo de excellentia ss. sacramenti et dignitate sacerdotum, c. 4; MPL 184, col. 983; cf. Responsio, Hardt III, col. 478—480; Salvator noster, p. 118; Quod non solum sacerdotes, f. 117^v; Quia heu in templis, MS. bibl. Univ. Prag. V G 7, f. 19^v—20^r
- ^y Remigius, Homiliae quadragesimales, MS. bibl. Univ. Prag. X A 13, fol. 69^b; cf. Responsio, Hardt III, col. 440; Salvator noster, p. 112
- ^z ibidem; cf. Responsio, Hardt III, col. 440; Salvator noster, p. 114
- ^a cf. Luc. 14, 16—24

IACOBELLUS DE MISA

MAGNA CENA

Während der literarischen Polemiken, die im ersten Jahr des Kampfes über den Laienkelch stattgefunden haben, entstand auch die Schrift vom Magister Jacobellus von Mies „Magna cena“. Jacobellus befaßt sich hier mit der oft diskutierten Problematik, mit der Frage des geistlichen und des sacramentalen Abendmahles. „Magna cena“ ist das Abendmahl, über den Lukas in dem 14. Kapitel seines Evangeliums spricht. Die Grundgedanke geht von einem anderen Evangeliumtext — Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joh. 6,54) heraus, und seine Behauptungen belegte er mit Zitaten der Kirchenväter (insbesondere von Augustinus, Ambrosius, Ciprianus, Albertus Magnus, Johannes Damascenus, Bernhardus und Remigius).

Im Hinblick dazu, daß Magister Jacobellus in diesem Werk einigen Ansichten vom Magister Andreas von Brod widerspricht, mit denen er im Traktat „De sumptione“ gegen dem von Jacobellus verfaßten Traktat „Pius Iesus“ hervorgetreten ist, konstatiert der vorgelegte Aufsatz, daß „Pius Iesus“ früher entstanden ist als „Magna cena“. Am Nächsten dem erörterten Werk steht die Jacobellus umfangreiche Antwort — „Responsio“ (Traktat mit Incipit Praemissis positione scholastica) auf den erwähnten Traktat von Magister Andreas von Brod. In einigen Fragen geht aber die „Magna cena“ weiter als „Responsio“ z. B. mit der Behauptung, daß das Abendmahl in beiderlei Gestalt die Gottes Anordnung ist. Also „Magna cena“ ist auch jünger als „Responsio“. Im Zusammenhang mit den Polemiken, die „Magna cena“ hervorgerufen hat, wurde ihr Entstehen zu Ende des Jahres 1414 festgestellt (spätestens zu Anfang des Jahres 1415), die wichtigsten polemischen Werke gegen Andreas mußten also im Jahre 1414 entstehen. Nach bis heute anerkannten Ansichten entwickelten sich die literarischen Kämpfe um den Laienkelch erst nach dem Hus Abgang nach Konstanz im Oktober 1414, aber Beschlüsse vorliegender Studie sind im Einklang mit der R. Cegna Feststellung vom früheren Entstehen dieser Polemik, und auch mit einigen Ansichten vom J. Sedlák.

Die Edition ist auf Grunde des einzigen in der Handschrift erhaltenen Textes im Kodex der Prager Domkapitelbibliothek O 71, F.43^v—46^v ausgearbeitet.